

A demokratikus deficit és a deliberatív demokrácia kapcsolata az Európai Unió bővítési politikájának kontextusában

MALVINA TEMA *

Az alábbi szöveg az Európai Unió demokráciájának minőségét vizsgálja, központba helyezve az EU bővítési politikáját befolyásoló dinamizmusokat. Noha számos álláspont létezik, a vita az Európai Unióban fennálló *demokratikus deficit*ről elsősorban azzal a kérdéssel áll összefüggésben, hogy az EU hogyan képes átláthatóbb és elszámoltathatóbb politikát létrehozni. Ezen felül a probléma intézményi és társadalompszichológiai dimenziói erősen eltérő megoldási változatokat képeznek a kérdés feloldására.

Ami az EU demokráciájának minőségét illeti, létezik egy alapvető és visszatérő kérdésfelvetés a nyilvános tanáccsal kapcsolatban, mely az 'input' (reflektív) demokráciát részesíti előnyben az 'output'-demokráciával szemben. Ez alapján az elit a döntéshozók piramisának legfelső fokán helyezkedik el, mindezek miatt az európai integrációs folyamat összes szakaszában egyre kényesebbé válik a demokratikus legitimitás kérdése. A kérdés, hogy az Unió milyen mértékben szenved napjainkban is *demokratikus deficit*től, és hogy ez a probléma az integrációs folyamat által átruházódik-e a tagállamokra, kardinálisan érinti az Unió jövőjét. Ezeket a kérdéseket vesszük sorra a továbbiakban, kezdve egy átfogó bevezetővel a kérdéskörbe, majd rátérve a *demokratikus deficit* problémájára és az EU bővítési politikájának vizsgálatára. A tanulmány végezetül összefoglaló megállapításokat fogalmaz meg.

Kulcsszavak: Európai Unió, Demokratikus deficit, Deliberatív demokrácia, EU bővítési politika

*

Bevezetés

Az Európai Unió demokratikus deficitjéről folytatott vitának számos megközelítése létezik. Az álláspontok közül az Európai Unió demokratikus deficitéről szóló vitában elsősorban az arra vonatkozó meglátások kapnak központi szerepet, hogy az EU hogyan képes átláthatóbb és elszámoltathatóbb politikát létrehozni. Sőt, a probléma intézményi és szociálpszichológiai dimenziói is erősen eltérő változatokat képeznek a kérdés megoldására. Érdemes kiemelni, hogy a "demokrácia" jóval több, mint csupán a polgárok érdekeivel összhangba hozott politika output-ja. A demokrácia lényege a politikai választás. Ha a politikai piac tér nem kínál választási lehetőséget, a szavazók preferenciái és az eredmények közötti kapcsolat az elit és az intézmények szerencsésén fog múlni. (Hix. 2003, p.24).

Ennélfogva a demokrácia arról is szól, hogy a szavazók képesek legyenek választani az elit különböző csoportjai közül, így versenybe kerülnek a politikai vezetésre jelöltek és a közpolitikai programok. Ez a verseny a bázisa az úgynevezett 'input' demokráciának az output demokrácia ellen, és ez nem csak engedélyezi a szavazóknak, hogy felelősségre vonják a vezetőket tevékenységeik után, hanem ösztönzi a politika megvitatását, a deliberatív döntéshozást, és a demokratikus konstellációt.

Az általános deliberatív demokráciával kapcsolatos szakirodalom szerint egy alapvető és visszatérő dilemmája merül fel a nyilvános konzultációnak az output-demokráciával szemben. Másrészt viszont létezik egy állandó probléma is, mely szerint esetenként létezhet deliberalizáció politikai egyenlőség nélkül. Ilyen megvilágításba téve az ügyet egy fontos kérdés merül fel: Elérhetjük-e mindkettőt...? Lehet-e létrehozni olyan demokratikus módszert, amely magába foglal és szóhoz juttat mindenkit oly módon, hogy az emberek elegendő információt kaphassanak és így a bonyolultabb helyzeteket is képesek legyenek átgondolni? El tudjuk-e érni a deliberatív demokráciát politikai egyenlőséggel együtt? Ebben a kontextusban az Európai Unió fel kell mérnie a lehetőségeit a demokratikus legitimitás fejlesztéséhez.

* The Author: *Malvina Tema*, PhD Candidate and Lecturer at *European University of Tirana*, Albania.

A demokratikus deficit egy olyan koncepció, mely denominálja az EU leválását a polároktól. Ezen felül az EU különböző szervei küzdenek azzal, hogy az elszámoltathatóság az átlagos polárok számára elérhetlenné válik, mivel a működési módszere túlon túl komplex. Másrészt az európai "demos" problémája is fölmerül, és a társadalompszichológiai kérdése az európai identitásnak.

A demokratikus deficit vizsgálata:

Az európai integrációs folyamat minden szakaszában egyre kényesebbé válik a demokratikus legitimitás kérdése. A Maastrichti, Amszterdami és Nizzai szerződések közös célja az EU intézményrendszerének demokratikus legitimitációját fejleszteni a Parlament (EP) erőforrásainak megerősítésével, és tekintettel az Európai Bizottság ellenőrző és kinevező szerepére, így sikeresen kiterjesztve hatályát a közös döntéshozási folyamatra. A Lisszaboni Szerződés is ezt a nyomvonalat követi. Egyrészt növeli az EP erejét a törvényhozói és költségvetési kérdésekkel kapcsolatban, és lehetővé teszi számára, hogy hatásosabb politikai kontrollt gyakorolhasson az Európai Bizottságra a szervezet elnökének kinevezési folyamatán keresztül. Másrészt pedig az EU állampolgárainak részvételét hivatott növelni és erősíteni az Unió demokratikus életét azáltal, hogy az állampolgári jogokat kiindulópontként alkalmazza, és felismeri az EU intézményei és civil társadalom közötti párbeszéd fontosságát. Ezenfelül a Lisszaboni Szerződés lehetővé teszi, hogy a Miniszteri Tanács gyűlése publikus legyen, ezzel növelve az átláthatóságot és információt nyújtva az Unió polgárai számára. (Europa. n,d).

A demokratikus deficit és az EU bővítése

A kérdés, hogy az EU milyen mértékben szenved még a demokratikus deficitől, és hogy ez a probléma az integrációs folyamat által átruházódik-e a tagállamokra, az Európai Unió jövőjének kardinális kérdése. Ha ez a probléma valóban folytatódóan fennáll, meg kell vizsgálnunk, vajon rosszabb-e az EU gazdasági helyzete, mint sok tagállamé külön-külön. A kérdéskörhöz kapcsolódó tanulmányok nagy része szerint az EU demokratizálódást befolyásoló képessége a tagállamokban viszonylag limitálttá vált. Fontos kiemelni, hogy azáltal, hogy az EU-hoz való csatlakozás kapcsán az új tagállamok demokráciájának természete megváltozott, a potenciális EU-csatlakozásra jelölt államok demokráciájában is változás állt be. Valójában egyre több példa azt mutatja, hogy a demokráciai modellek különbözősége folytatódik, Kelet- és Nyugat-Európa, az új és régi tagállamok, valamint a már csatlakozott és a jelölt államok között is.

Noha az Európai Uniónak számos lehetősége van Közép- és Kelet-Európa demokratizációs folyamatának támogatására, új korlátozásokat is létrehoz a nemzeti bázisú demokráciában. A nemzeti parlamentek demokráciában játszott szerepe egyre csökken az integrációs folyamat során, mint ahogy már az EU-hoz való csatlakozással is.

Az EU bővítési politikája és általános külpolitikája közötti kapcsolat következtében a demokratikus döntéshozás az Unión belül összetettebb készletet fogadja be politikai érdekeknek és irányultságoknak. Egyre fontosabb igényé válik, hogy a polárok több hozzáférést kapjanak az Európai döntéshozási folyamatokhoz. Ez a hozzáférési jog az újonnan csatlakozott Közép- és Kelet-európai országok számára tűnik legfontosabbnak annak a ténynek köszönhetően, hogy az integráció új korlátai és dinamikája szerint a polárok elzárva érzik magukat a döntéshozó folyamattól. Ennek ellenére a tények azt mutatják, sok esetben a külső befolyások játszanak konstruktív szerepet, feltéve hogy a feltételek egyes átalakításokhoz a jelölt országok számára is kedvezően alakulnak.

A Kelet-Európai jelöltekre irányuló átfogó EU politika rámutat a bővítés korlátaira a demokrácia előremozdításának különböző eszközeinek alkalmazásán keresztül. Azonban a demokrácia deliberalizálását nagymértékben aláássák az integrációs folyamat formái és az elitnek demos-tól való leválása. A bővítési folyamatban domináló alapelvek és normák mellett különleges hangsúlyt kapnak a gyorsaságra, hatékonyságra, és szakértelemre irányuló formák, melyek korlátozzák a tagállamok demokratikus politikáját, ezen kívül az elit, valamint szakértők szűk körére limitálják a tagállamok EU-hoz való kapcsolódását.

A domesztikus/belső költségek nagysága és az EU hatásgyakorlata a tagállamok esetében együttesen alkotják az EU felé való orientáció fő halmazát. Ez a jelenség az integrációs folyamat aszimmetriájából ered az Uniónak kedvezve és központosítva azt. De ami még ennél is rosszabb, az EU tagállamokra gyakorolt hatásának limitáltsága gyakran a tiszta körülmények hiányával, következetlen alkalmazási feltételekkel, vagy az ellenőrzés felületességével áll kapcsolatban. Ez komoly akadályt képez a nemzeti alapú politika gyakorlására, különösképpen a demokratikus kérdések esetében.

Záró megjegyzések

Akár Unió, akár tagállami szintre vonatkoztatva, ami tényleges problémát jelent az elittel kapcsolatban, az nem más, mint felső társadalmi réteg *demos*-tól való leválása. Ennek az elhatároltságnak a hatása kiterjed a demokrácia minőségére is, sőt, a demokratikus deliberalizáció lehetőségét is gátolja. Mindez hozzáadódik a politikai és demokratikus egyenlőségben fennálló problémák halmazához. Ennek következtében a deliberalizáció, valamint politikai egyenlőség kérdése és a folyamatos egyeztetés az emberekkel a folyamatok során, olyan problémák, melyekre nem létezik egyszerű vagy azonnali válasz, sem a más csatlakozott EU tagállamok, sem az integrációra jelöltek körében.

Matits Krisztina fordítása

Hivatkozások

- Democratic Deficit. (n.d). Europa.
http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/democratic_deficit_en.htm
Majone, G. (1996) *Regulating Europe*, London: Routledge.
Moravcsik, A. (2002) 'In Defense of the "Democratic Deficit": Reassessing the Legitimacy of the European Union', *Journal of Common Market Studies*, 40(4), 603-634.
Hix, S. (2003). *The End of Democracy in Europe? How the European Union (As Currently Designed) Restricts Political Competition*. LSE
Sartori, G. (1976) *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis, Volume I*, Cambridge: Cambridge University Press.
Schumpeter, J. (1943) *Capitalism, Socialism and Democracy*, London: Allen & Unwin

© DKE 2014

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

*

Figyelem! *Kedves kutató!* Ha erre az írásunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Malvina Tema: A demokratikus deficit és a deliberatív demokrácia. (Matits Krisztina fordítása) *International Relations Quarterly*, Vol. 4. No. 4. (2013 tél) 3p.
Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*